

Häzirki zaman miniatýura sungatynyň ösdürilişi

Category: Kitapcy, Şekillendiriş we heýkeltaraşlyk sungaty

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Häzirki zaman miniatýura sungatynyň ösdürilişi HÄZIRKI ZAMAN
MINIATÝYRA SUNGATYNYŇ ÖSDÜRILIŞI

Türkmen ýaşlaryna Sungat taryhy babatda bilimiň berilmegi biziň Berkararlyk döwrümüz üçin wajypdyr. Hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedow, ýurdumyzda bilim ulgamyndaky işleriň amala aşyrylyşy barada: «Ýurdumyzyň orta we ýokary okuw mekdeplerinde okuw möhletleriniň halkara ölçeğlerine laýyk getirilmegi, ýaşlarymyzyň beden we ruhy taýdan sagdyn ösmegi, döwrebap bilim-terbiýe almagy, kärine ussat hünärmenler bolup ýetişmegi üçin milli bilim ulgamynyň kanunçylyk-hukuk binýadynyň kämilleşdirilmegi, «Bilim hakyndaky» Türkmenistanyň Kanunynyň kabul edilmegi bu ugurda amala aşyran işlerimiziň ilkinji aýgytly başlangyjy boldy» diýmek bilen, ýaşlara bilim bermekligiň döwlet syýasatynyň möhüm ugurlarynyň biridigini nygtady.

Geçmiş taryhymyza ser salanymyzda, hünär babatda talyplara bilim berilişiniň takyk ugurlarynyň biriniň halypa-şägirtlik ugrudygyny görüp bileris. Sungat şahalary hem halypanyň şägirde geçirmegi bilen kämil derejä ýetipdir. Hormatly Prezidentimiz diňe bagşydyr sazandalary mysal getirmek bilen, taryhda sungat hünärmenleriniň öz ugrundan ussatlyga ýeten halypalara şägirtlik etmek hem-de olardanak pata almak bilen ussatlyga ýetendigini nygtap şeýle diýdi: «Biziň meşhur bagşylarymyzyň we sazandalarymyzyň asyrlar boýy diňe ähli halk tarapyndan ykrar edilen halypalardan, ussatlardan ak pata

alanlaryndan soňra halk içinde aýdym aýdyp, saz çalyp başlandyklary, durmuşda özbaşdak uly ýola düşendikleri hemmelere mälimdir. Şol halypalaryň ak pata berip, ak ýol arzuw etmekleri şägirt üçin beýik ynam bolupdyr we bu asylly däpler nesilden-nesle geçip, biziň günlerimize gelip ýetipdir.

Her bir şägirt beýik halypadan ak pata alyp bilmändir. Halypalar diňe örän ýokary ynam bildiren şägirtlerine pata beripdirler. Bu öränbýokary derejeli ruhy-ahlak mekdebi bolupdyr. Birinjiden, ak pata berilmegi şägirde uly ynam bildirilýändigini aňladypdyr. Ikinjiden, ak pata bermek sungaty ýokary derejä götermegiň synagdan geçenusuly bolupdyr. Şägirt halkyň önünde özüne ak pata beren halypasynyň at-abraýyny belentde saklamak üçin jogapkärçilik çekipdir. Men muny halkymyzyň halypaçylyk mekdebine aýawly çemeleşmegiň we onyhäzirkiki döwürde täzedan dikeltmegiň zerurdygy üçin aýdýaryn».

Hormatly Prezidentimiziň bu aýdanlary gönüden-göni miniatýura suratyny çeken nakgaşlar-ada degişli bolupdyr.

Halypanyň şägirde öwredip geçirmegi bilen kitap bezeme sungaty, şonuň ýaly-da, miniatýura sungaty kämilleşipdir, şu günki günlerimize gelip ýetipdir. Halypa ussanyň şägirde hünäriniň inçe syrlaryny geçirmegi bilen ylmydyr-edebi mazmunly, owadan bezelen gözelligi bilen tapawutlanýan kitaplary döredilipdir.

Garaşsyzlyk döwrümüzde gurlan kaşan binaly Beýik Saparmyrat Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistanyň milli golýazmalar institutynyň hazynasynda milletimiziň gymmatly mirasy bolan münlerçe golýazma kitaplary saklanylýar. Golýazmalar institutynda dabaraly baýramçylyklarda dowamly guralýan sergilerde goýlan kitaplardaky örän inçelik bilen işlenen kitap bezeme sungatynyň görnüşlerini synlanyňda, geçmişde ýaşap geçen hatdatlyk, nakgaşlyk, müzähiplik, miniatýura bilen meşgullanan türkmen senetçileriniň ellerinden dür dökülýän ussat sungat adamlary bolandygyna göz ýetirýärsiň. Ýokarda ýazylan ýazgylarymyz munuň hakykatdan hem şeýle bolandygyny subut edýär. Munuň şeýle bolmagy bolsa ildeşlerimiziň kitaba uly sarpa goýandygyny görkezýän anyk mysaldyr. Biziň gadymy ata-babalarymyz kitaba uly hormat-sarpa goýup, ony aýawly saklap gelipdirler. Köne döwür türkmen akyldarlary kitaby «Jemşidiň jamyna» meňzedipdirler. Dogrudan hem kitap içi maglumatlardan doly bilim jamydyr. Parasatly halkymyz ony akyly-paýhasyň jemlenen gutusy hasaplapdyr. Akyldarlar kitaby

ýene döredijiligiň we zähmetiň datly miweleri bilen doldurylan tabaga meňzedipdirler. Kitabyň içinde ýesirleriň zyndanda gabalyp saklanylyşy ýaly, pikir-düşünjelerdir dünýägaraýyşlar, duýgular gaplanyp goýlandyr. Okap lezzet almak üçin kitaby açan kişi, meşhur «Müň bir gije» ertekiler ýygynyndaky Aly Babanyň «Sim-sim» hazynalar gowagynyň girelgesini açyşy ýaly, bilimler hazynasy saklanýan gowagyň derwezesini açýar. Kitap açylanda onuň içinde gabalyp goýlan pikirler ruhy düşüňjeler özleriniň bendilikde ýatan «zyndanyndan» atylyp çykýarlarda kitaby okap oturan ynsan oglunyň duýgularyny özlerine tabyn edip, az zamanda bolsa okyjynyň ruhunda özlerine jan berip direlýärler. Gündogaryň tanymal alymlarynyň biri Jahyzyň: «Kitap özüniň ujypsyzja agramy hem-de kiçeňiräk göwrümi bilen ynsanlaryň aňyna dini ýazgylary-da, iş hasaplamalaryny-da ýetirýär. Sen ony dymmaga mejbur etseň ol dymar, ony geplemäge mejbur etseň welin ol örän dilewardyr...

Eger-de sen kitaba ser salsañ, onda seniň keýpisazlygyň (tamamlanman) dowam eder, hüý-häsiýetiň saplanyp arassalanar, diliň sadalaşar, gep urşuň has gowulanar, gürrüňleriň asylllylyk häsiýetini alar, ruhuň şatlanar, kükregiň ylhamdan dolar; kitap saňa ýönekeý häsiýetli halkyň şanly sözlerini we hökümdarlaryň dostlugyny sowgat berer; sen onuň kömegi bilen bir aýda ynsanlaryň dilinden bir asyrda hem eşitmejek zadyňy okap-öwrenip bilersiň, ol seni kynçylykly gözlegleri geçirip zyýan çekmekden we ylymda barlyp ýetilýän derwezäniň önünde eglenip durmakdan halas eder; ol seni häsiýetiňdir asylzada gelip çykyşyň boýunça senden has pes bolan kişileriň eline düşmeklikden halas eder; ol seni saňa ýigrenji bolan adamlaryň jemlenişiginden we nadan akmaklar bilen duşuşyp görüşmekden halas eder. Kitap saňa gündizki bolşy ýaly gijede hyzmat eder; öýdäki bolşy ýaly syýahat zamanynda hem ol seniň gullugyňa taýyndyr; ukusyzlyk ony ýadatmaz, şol sebäpli hem ol hiç wagt «ýatasym gelýär» diýip başyndan sowmaz».

Kitaplar, ýer ýüzünde ýaşan alymlaryň, meşhur ynsanlaryň pikirleriniň we duýgularynyň ebedi ýadygärlikleridir. Kitaplar milletleriň taryhynyň we geçmişde galan pikirleriniň aýnasydyr. Kitaplar ata-babalaryň tejribelerini neberelere

geçirýärler, kitaplar adamzadyň ruhy durmuşynyň, tejribeleriniň genji-hazynasy we şiresi, bahasyna ýetip bolmaýan mirasydyr, onuň bahasyny pul, altyn bilen ölçäp bolmaýar. Kitaplar ynsanlaryň ömrüni we durmuşyny geçenleriň durmuşy bilen baglanyşdyrýarlar, netijede, şu günki ynsan müňýylllyklaryň akyl-paýhasyna we tejribesine eýe bolýar hem-de müňýylllyklaryňtejribesi bar bolan adam ýaly bu günki durmuşyny dolandyrýar. Ýöne bu ynsanlar şol miraslardan oňaly peýdalanmagy başarsa mümkin bolýar, ýogsam bu kitaplar kagyzdan başga zat däldir.

Şeýlelikde, eger bu mirasa, bu gymmat bahaly genji-hazyna eýe bolmak isleýän bolsak, ilki olary tanamalydyrys, bize näme miras galandygyny bilip, soňra saýlamaly, okamaly, ölçerip dökmeli, netije çykarmaly we amala aşyrmalydyrys.

Türkmenleriň kitaba uly sarpa goýandygy barada halkymyzdan çykan tanymal ulamalar bilen baglanyşykly hem subutnamalar bar.

Bu subutnamalaryň biri Molla Töre Ahun bilen baglanyşyklydyr. Akademik Baýmuhammet Garryýewiň ýetmişinji ýyllaryň aýaklarynda «Türkmen halkyny sowatly etmek üçin janyny gaýgyrmadyk adamlar XIX asyrdan başga-da bar. Olaryň iň görnüklisi şu (Molla Töre) ahun» diýip belleýşi ýaly, Molla Töre ahun belli bir taryhy döwrüň meşhur magaryfçysy we ylahyýet ylymlarynyň tanymal alymy bolupdyr. Bu tanymal magaryfçy ylmy hormatlaýşy ýaly, şol gerekli ylymlary öz içinde saklaýan kitaplara hem uly sarpa goýupdyr. Türkmençilikde kitap bilen meşgullanmagyň özboluşly ýörelgesi bolupdyr. Her bir kitabyň özüniň aýratyn saklanýan orny bolupdyr. Olary sowukdan we artykmaç yssydan goramaly eken. Ynanja görä, eger kitap babatda şu zatlar berjaý edilmese, onda talyba ylym ýokmazak bolarmyş. Kitabyňy har saklan adam belent derejeli alym bolup bilmändir. Molla Töre kitap bilen işlände şu şertleri kemsiz ýerine ýetiripdir we kitaby köp satyn alypdyr. Hatda eline düşen puluň köpüsini kitaba sarp edipdir. Onuň şahsy kitaphanasynda 9-10 müňden geçýän kitaby bolupdyr. Molla Töre ahunyň kitaphanasyndaky golýazma kitaplaryň köpüsiniň Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistanyň Milli

golýazmalar institutyna gelip gowşandygyny guwanç bilen agzamagymyz gerek.

Häzirki wagtda bu türkmen alymynyň kitaplary institutda aýawly saklanylýar we öwrenilýär. Edil kitaplaryň tanalyp öwrenilmeginiň gerekligi ýaly, kitaplardaky miniatýura sungaty hem gowy tanalmaly we öwrenilmeli sungat şahasy bolup durýar. Garaşsyzlyk döwrümüzde miniatýurany tanadyjymakalalary ýazan türkmen alymlarynyň hatarynda A.Ýazberdiýewi, R.Mustakowy, J.Annaorazowy, K.Baýramowy we beýlekileri agzamak bolar. Miniatýuranyň öwrenilmeginde «Miniatýuranyň taryhy» dersiniň möhüm ähmiýetli ýeri bardyr.

Miniatýura sungaty hem kitap bilen aýrylmaz baglanyşyklydyr we özbaşyna aýratyn sungat derejesine baryp ýetendir. Hormatly Prezidentimiziň ýolbaşçylygynda Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwrüni we halkyň galkynyşyny başyndan geçirýän Türkmenistanyň döwlet çeperçilik akademiýasynda bu gadymy suratkeşlik hünäriňiň inçe syrlary, ýagny, «Miniatýura» hem-de «Miniatýuranyň taryhy» dersleri talyplara öwredilýär. Suratkeşlik sungatynyň miniatýura şahasyna ilkinji gezek hödürlenen we türkmen miniatýurasynyň taryhyna bagyşlanan bu okuw kitaby, çeperçilik akademiýasynyň miniatýura nakgaşlygy, sungaty öwreniş we beýleki hünäriň talyplaryna bilimlerini kämilleşdirmekde ýardam berer.

K.BAÝRAMOW,

A.ALMÄMMEDOW. Şekillendiriş we heýkeltaraşlyk sungaty